

AHOLI DAROMADLARINI SHAKLLANISHI JARAYONLARINIG IQTISODIY ASOSLARI

Azamaliyeva Madinaxon, Qo'qon Unversiteti,

Email: Azamaliyeva@gmail.com

Jamoliddin Kambarov, PHD iqtisodchi, dotsent, Qo'qon Unversiteti

Annotatsiya

Aholi daromadlari iqtisodiy rivojlanishning muhim ko'rsatkichlaridan biri bo'lib, u mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy holatini belgilaydi. Daromadlar nafaqat aholi farovonligini ta'minlashda, balki iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada daromadlarning mohiyati, manbalari, shakllanish mexanizmi va tabaqalashuv jarayoni tahlil qilinadi. Shuningdek, daromadlarni oshirish bo'yicha xalqaro tajribalar ham ko'rib chiqiladi

Kalit so'zlar: Daromad, Davlat byudjeti, tabaqalashuv, xalqaro tajriba.

Kirish.

Axborot va texnologiyalar asri bulgan bir zamonda yasharekanmiz, ko'z o'ngimizda sodir bulayodgan jarayonlarning avtomatlashyotganiga guvohi bo'lamiz. Uz o'rnida qulaylik yaratayodgan bu jarayonlar aholi daromadlari nimalardan iborat , ular qanday shakllanmoqda va topilayotgan daromad ortidan aholi o'rtasida tabaqalashuv vujudga kelishi kabi bir qator savollar tug'diradi ?.

Aholi daromdlarini ko'rib chiqiqish bilan bir qatorda daromad atamasiga aniqlik kiritib olsak. Daromad o'zi nima?.

Daromad — bu shaxs yoki oilaning ma'lum bir davr ichida olingan moliyaviy resurslar yig'indisi. U asosan ish haqi, biznesdan tushum, ijaraga berishdan olingan daromad va boshqa manbalar orqali shakllanadi. Daromadlar aholi farovonligini belgilovchi asosiy omil bo'lib, ijtimoiy tengsizlik va tabaqalashuv darajasini ham ko'rsatadi. Aholi daromadlari – barcha aholiga tegishli pul va natural(mahsulot shaklida) tushumlar hamda kursatilgan bepul xizmatlar summasi; aholining milliy daromaddagi hissasi. Aholining jami turdagidaromadlari manbai- ish haqi, pensiya, stipendiya, nafaqalar, ijara puli va boshqalardan iboratdur.

Zamonamizda tub aholining aksaryat daromad manbalari quyidagilardan iborat bo'lib, ular:

1. Ish haqi va maoshlar: Aholining eng asosiy daromad manbai bo'lib, ish faoliyatidan olinadi.
2. Biznes daromadlari: O'z biznesi bo'lgan shaxslar uchun muhim manba.
3. Ijaraga berish: Ko'chmas mulk yoki boshqa aktivlardan olingan daromadlar.
4. Davlat yordam va subsidiyalar: Ijtimoiy himoya dasturlari orqali beriladigan mablag'lar.
5. Investitsiya daromadlari: Aktsiyalar, obligatsiyalar va boshqa investitsiya vositalaridan olingan foyda.

Yuqorida daromad turlarini sanab o'tdik, ho'sh ular yurtimizda qaysi mehanizmlarga tayangan holda shakllanmoqda?.

1. Ishga joylashish: Aholining ishga joylashishi va malakasini oshirish orqali daromad olish imkoniyatlari oshadi.
2. Ta'lim va malaka oshirish: Ta'lim darajasi va kasbiy malaka darajasi daromadlarni bevosita ta'sir qiladi.
3. Iqtisodiy siyosat: Davlatning iqtisodiy siyosati, soliq tizimi va ijtimoiy dasturlar orqali aholi daromadlariga ta'sir ko'rsatadi.
4. Bozor sharoitlari: Bozor talab va taklifi, iqtisodiy o'sish darajasi va boshqa omillar daromad shakllanishiga ta'sir qiladi.

Bu mehanimzlar natijasida aholi urtasida ularning topayotgan daromadlarida sezilarli farqlar bo'lishi tabii va o'z ornida tabaqalashuvga sabab bulishi ehtimoldan holi emas. Daromadlarning taqsimoti va tabaqalashuv jarayoni esa iqtisodiyotimizda muhim ahamiyatga ega.

Tabaqalashuv — bu aholi orasida daromad farqlari mavjudligi, ya'ni ba'zi guruhlar boshqalarga nisbatan ko'proq daromadga ega bo'lishidir. Bu jarayon quyidagi omillar bilan bog'liq:

- Ta'lim va malaka: Yuqori ta'lim va kasbiy malaka yuqori daromad olish imkoniyatini oshiradi.
- Ijtimoiy stratifikatsiya: Oila, madaniyat va ijtimoiy muhit ham daromad farqlarini belgilaydi.
- Iqtisodiy imkoniyatlar: Raqobatbardosh bozor sharoitlari va investitsiyalar daromadlarga ta'sir qiladi.

Yuqoridagi ma'lomotlardan kelib chiqib aholining daromadini oshirish maqsadida Xalqaro tajriba va strategiyalarga tayangan holda ish tutmoq lozim, bular quyidagilar;

1. Ta'lim va malaka oshirish:

- Mamlakatlar ta'lim tizimini yaxshilash orqali ishchilarni yuqori malakali qilishga harakat qilmoqda. Masalan, Finlyandiya ta'lim tizimi o'zining innovatsion yondashuvlari bilan tanilgan.

2. Investitsiyalarni jalb qilish:

- Xitoy va Janubiy Koreya kabi mamlakatlar chet el investitsiyalarini jalb qilish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirdilar. Bu, yangi ish o'rinlari yaratish va texnologik taraqqiyotga olib keladi.

3. Innovatsiyalarni rag'batlantirish:

- Shvetsiya va Germaniya kabi mamlakatlar innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Startaplar va tadbirkorlikni rivojlantirish uchun maxsus dasturlar ishlab chiqilgan.

4. Ijtimoiy himoya tizimlari:

- Ko'plab mamlakatlarda ijtimoiy himoya tizimlari orqali daromadlarni oshirishga qaratilgan dasturlar mavjud. Masalan, Norvegiya va Daniyada sog'liqni saqlash va ta'lim sohalarida keng qamrovli dasturlar mavjud.

5. Soliq siyosati:

- Soliq siyosatini optimallashtirish orqali daromadlarni oshirish mumkin. Misol uchun, AQShda kichik bizneslarga soliq imtiyozlari berish orqali ularning o'sishini rag'batlantirishga harakat qilinadi.

6. Mahalliy iqtisodiyotni rivojlantirish:

- Mahalliy tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash va mahalliy mahsulotlarni iste'mol qilishni rag'batlantirish orqali iqtisodiy o'sish mumkin. Bunday yondashuvlar ko'plab rivojlanayotgan mamlakatlarda qo'llaniladi.

Bu yondashuvlar har bir mamlakatning iqtisodiy sharoitiga mos ravishda qo'llanilishi kerak. Tajribalar va strategiyalarni o'rganish, ularni moslashtirish va amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Xulosa

Aholi daromadlarini shakillanish jarayonlari iqtisodiyotning asosiy jihatlaridan biridir. Ularning manbalari, shakillanish mexanizmlari va tabaqalashuv jarayoni aholi farovonligi va iqtisodiy rivojlanishni belgilaydi. Xalqaro tajribalar esa mamlakatlarga daromadlarni

o‘shirishda samarali strategiyalarni qo‘llashga yordam beradi. Iqtisodiy barqarorlik va adolatli daromad taqsimoti uchun davlat va jamiyat birgalikda harakat qilishlari zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. <https://rg.ru>
2. The World Bank Development Research Center of the State Council, the People's Republic of China « FOUR DECADES OF POVERTY REDUCTION IN CHINA »
3. Brautigam, Deborah (2002). Building Leviathan: Revenue, State Capacity and Governance
4. Definition of Taxes OECD (1996-yil 19 aprel)